

DOI: 10.35774/app2020.02.053
УДК 342.9

Євген Соболев,

доктор юридичних наук, професор,
завідувач кафедри державно-правових
дисциплін та адміністративного права
Центральноукраїнського державного
педагогічного університету
імені Володимира Винниченка
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-0804-8354>

КОНЦЕПТУАЛЬНІ ПІДХОДИ ДО ДЕФІНІЦІЇ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ У СФЕРІ ПРОТИДІЇ БУЛІНГУ В УКРАЇНІ

З'ясовано, що в сучасній юридичній літературі відсутні профільні наукові розробки, присвячені адміністративно-правовому регулюванню у сфері протидії булінгу в Україні. Зазначено, що це обумовлено інноваційністю цього явища як соціально негативного, вчинення якого передбачає притягнення винних осіб до юридичної відповідальності, а саме – адміністративної. Вказано, що розкриття досліджуваної тематики можливе шляхом аналізу таких правових категорій, як «правове регулювання», «правовий вплив» та «адміністративно-правове регулювання». З'ясовано, що в наукових колах можна виокремити два концептуальні підходи до розуміння адміністративно-правового регулювання. Прихильники першого з них поділяють позицію, відповідно до якої адміністративно-правове регулювання виступає різновидом правового регулювання та є цілеспрямованим впливом норм адміністративного права на суспільні відносини з метою забезпечення прав і законних інтересів людини й громадянина. Щодо другого підходу, то його зміст зводиться до розуміння під адміністративно-правовим регулюванням імперативно-нормативного впорядкування суспільних відносин з метою забезпечення інтересів держави. Аналіз концептуальних підходів до категорії адміністративно-правового регулювання дав змогу сформулювати авторське бачення поняття адміністративно-правового регулювання у сфері протидії булінгу, під яким варто розуміти цілеспрямований, впорядковано-організаційний, системний, владно-управлінський вплив держави в особі уповноважених суб'єктів на суспільні відносини, які виникають у навчальному середовищі між їхніми учасниками, який здійснюється шляхом реалізації адміністративно-правових норм з метою забезпечення прав, свобод та законних інтересів людини та громадянина загалом, а також учасників цього навчального середовища зокрема, та спрямований на протидію соціально негативного явища – булінгу.

Ключові слова: адміністративно-правове регулювання, правове регулювання, правовий вплив, булінг, протидія булінгу.

Sobol Y.

Conceptual approaches to the definition of administrative and legal regulation in the field of anti-bullying in Ukraine

The article find out that in the modern legal literature there are no specialized scientific developments devoted to administrative and legal regulation in the field of combating bullying in Ukraine. It is noted that this is due to the innovativeness of this phenomenon as a socially negative, the commission of which involves bringing the perpetrators to justice, namely – administrative. It is indicated that the disclosure of the research topic is possible by analyzing such legal categories as «legal regulation», «legal influence» and «administrative and legal regulation». It has been found that in scientific circles two conceptual approaches to the understanding of administrative and legal regulation can be distinguished. In turn, the supporters of the first of them share the position according to which administrative and legal regulation is a kind of legal regulation and is a purposeful influence of administrative law on public relations in order to ensure the rights and legitimate interests of man and citizen. Regarding the second approach, its content is reduced to the understanding of the administrative and legal regulation of the imperative and normative regulation of public relations in order to ensure the interests of the state. The analysis of conceptual approaches to the definition of administrative and legal regulation allowed to form the author's vision of the concept of administrative and legal regulation in the field of bullying, which should be understood as purposeful, orderly-organizational, systemic, power-administrative influence of the state in the face of authorized subjects. arising in the learning environment between their participants, which is carried out through the implementation of administrative law to ensure the rights, freedoms and legitimate interests of man and citizen in general, as well as participants in this learning environment in particular, and aimed at counteracting socially negative phenomena - bullying.

© Євген Соболев, 2020

Keywords: *administrative and legal regulation, legal regulation, legal influence, bullying, counteraction to bullying.*

Постановка проблеми. На сьогодні проблематика булінгу не є чимось новим для навчального середовища. Так, згідно з даними, наведеними на міжнародному форумі з кібербезпеки Cyber Security Forum 2018 (CSF 2018), 48% підлітків у віці 14–17 років ставали жертвами шантажу, 46% підлітків – свідками агресивної онлайн-поведінки, 44% – отримували агресивні повідомлення. В Україні із булінгом у колі однокласників стикалися близько 67% дітей [1]. Означені статистичні дані вказують на необхідність вжиття заходів, спрямованих на запобігання та протидію булінгу. Невід’ємним елементом означеної протидії булінгу виступає належне адміністративно-правове регулювання. Першочергове значення мають концептуальні основи вказаного регулювання, аналіз яких відіграє важливе значення як з теоретичної, так і практичної точки зору дослідження будь-якого адміністративно-правового регулювання, в тому числі й протидії булінгу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання адміністративно-правового регулювання в тих або інших аспектах ставали предметом багатьох наукових досліджень. Зокрема, серед провідних вчених-правників, наукові розробки яких присвячено цій проблематиці, варто виокремити таких, як В. Авер’янов, С. Алексєєв, О. Бандурка, Д. Бахрах, Ю. Битяк, О. Беспалова, В. Галунько, В. Гаращук, В. Горшенев, О. Джафарова, О. Дрозд, С. Ківалов, Т. Коломоєць, В. Колпаков, О. Петришин, В. Петков, С. Петков, О. Підпригора, А. Пухтецька, О. Скакун, А. Селіванов, С. Стеценко, Х. Ярмакі та ін. Однак проблематика протидії булінгу в контексті його адміністративно-правового регулювання залишається недослідженою, що й обумовлює її актуальність, а також необхідність аналізу вказаних питань.

Мета статті. Мета дослідження полягає в тому, щоб на основі наявних наукових доробок визначити концептуальні підходи до адміністративно-правового регулювання загалом, а також адміністративно-правового регулювання протидії булінгу в Україні зокрема.

Виклад основного матеріалу дослідження. Перш ніж перейти до безпосереднього висвітлення адміністративно-правового регулювання протидії булінгу, доцільно розглянути загальнотеоретичне поняття правового регулювання. З метою належного відображення інформації та викладу матеріалу, звернемось до наукових напрацювань з цієї тематики.

Концептуальними поглядами можна вважати наукові напрацювання С. Алексєєва та П. Рабіновича, оскільки саме вони здійснили фундаментальний внесок у теорію права. Зокрема, С. Алексєєв, досліджуючи правове регулювання, розуміє під ним здійснюваний за допомогою системи правових засобів (а саме – юридичних норм, правових відносин, індивідуальних актів) результативний, нормативно-організаційний вплив на суспільні відносини з метою їхнього упорядкування, охорони, розвитку відповідно до вимог економічного базису, суспільних потреб цього соціального ладу [2, с. 144]. Водночас П. Рабінович зазначає, що правове регулювання – це владний вплив, який держава здійснює за допомогою всіх юридичних засобів на суспільні відносини з метою їхнього упорядкування, закріплення, охорони й розвитку [3, с. 44]. Тобто, аналізуючи вищевказані положення, можна стверджувати, що правове регулювання розкривається через певний вплив держави.

Крім того, І. Голосніченко вважає, що правове регулювання є частиною правового впливу та визначається підвищеною чіткістю нормативної регламентації [4, с. 89]. Таку думку продовжує М. Марченко, який вказує, що такий правовий вплив здійснюється за допомогою специфічних правових засобів – норм права, правовідносин, актів реалізації права [5, с. 436].

У контексті дослідження правового регулювання кризь призму правового впливу вважаємо за доцільне здійснити кореляцію цих понять.

Перш за все, зазначимо, що категорія «регулювати» етимологічно походить від лат. «regulo» та означає «правило». Окрім того, аналіз тлумачних словників дає змогу стверджувати, що регулювати – це впорядковувати, приводити щось у певну відповідність. Водночас «вплив» означає цілеспрямовану дію на що-небудь за допомогою системи засобів. У результаті дослідження цих категорій очевидно, що вони є доволі подібними, однак відрізняються за змістом. Щодо цього С. Алексєєв вказує, що правовий вплив є ширшим поняттям, аніж правове регулювання, що характеризує право в дії, всі напрямки та форми впливу права на суспільне життя, в тому числі й на функціонування права як духовного фактора [2, с. 145]. З огляду на вищевказане можна зробити висновок, що правове регулювання є лише одним із засобів правового впливу й, відповідно, охоплює його.

І. Шопіна здійснює розмежування правового впливу та правового регулювання залежно від таких критеріїв: а) від панування концепції позитивного чи природного права у роботах певних дослідників;

б) від розуміння ролі держави у захисті загальносуспільних інтересів; в) від особливостей підходу до структури механізму правового регулювання та механізму правового впливу; г) від визнання думки щодо наявності в нашій державі прецеденту як джерела права [6, с. 1056].

Також звернемо увагу на думку О. Мельник, яка наголошує, що вплив охоплює як регулювання за допомогою певної правової норми, так й інші правові засоби і форми впливу на поведінку людей, у зв'язку з чим неможливо зводити правові засоби і форми впливу права на суспільні відносини лише до правового регулювання [7, с. 26–27].

Отже, категорія правового регулювання є вужчою за категорію правового впливу та загалом визначається як цілеспрямований, владно-організаційний, системний вплив держави на певні суспільні відносини, який здійснюється за допомогою спеціальних засобів.

Одним із різновидів правового регулювання є адміністративно-правове регулювання, розгляд дефінітивної складової якого є предметом нашого дослідження. Проте перш ніж перейти до тлумачення адміністративно-правового регулювання, необхідно зупинитись на тих аспектах, які визначають вектор розвитку будь-якого адміністративно-правового регулювання.

Зокрема, Ю. Козлов до основних напрямів розвитку адміністративно-правового регулювання відносить: 1) розробку і реалізацію політики, що міститься в державних програмах загальнодержавного та регіонального масштабів; 2) установлення й ефективне впровадження в життя правових основ господарювання; 3) управління підприємствами та установами державного сектора; 4) регулювання функціонування різних об'єктів недержавного сектору; 5) координація функціонування націоналізованого і денационалізованого секторів господарського, соціально-культурного та адміністративно-політичного будівництва; 6) забезпечення реалізації прав та обов'язків фізичних і юридичних осіб у сфері державного управління; 7) здійснення державного контролю та нагляду за роботою керованих сфер [8, с. 38].

Аналіз окреслених напрямів вказує, що більшість з них на сьогодні є застарілими, оскільки стосуються переважно державного управління та потребують оновленого погляду з урахуванням: по-перше, сучасної концепції адміністративної реформи, по-друге, розширеного предмету адміністративного права, по-третє, людиноцентристської ідеології. У сукупності такі аспекти обумовлюють особливий напрям розвитку адміністративно-правового регулювання, який безпосередньо пов'язаний із забезпеченням прав, свобод та законних інтересів людини й громадянина. Так, визначальною метою будь-якого адміністративно-правового регулювання має бути (поряд із забезпеченням інтересів держави) забезпечення інтересів суспільства та соціуму в межах цієї держави. Лише за таких обставин можна вести мову про дійсно демократичну, правову, соціальну державу з відповідним адміністративно-правовим регулюванням.

Отже, визначивши забезпечення прав, свобод та законних інтересів людини і громадянина як один із визначальних напрямів розвитку адміністративно-правового регулювання, перейдемо до аналізу дефініції останнього.

Зокрема, Ю. Битяк, В. Гаращук та В. Зуй визначають, що адміністративно-правове регулювання – це цілеспрямований вплив норм адміністративного права на суспільні відносини з метою забезпечення за допомогою адміністративно-правових заходів прав, свобод і публічних законних інтересів фізичних та юридичних осіб, нормального функціонування громадянського суспільства та держави [9, с. 229]. Таке трактування можна вважати найбілш типовим, оскільки, як показав аналіз наукових напрацювань, більшість науковців-адміністративістів [10, с. 208–211; 11, с. 489] поділяють такі погляди.

Відмінної позиції придержуються Ю. Тихомиров та Н. Галіцина, які вказують, що адміністративно-правове регулювання – це механізм імперативного-нормативного упорядкування організації та діяльності суб'єктів і об'єктів управління, а також формування стійкого правового порядку їхнього функціонування [12, с. 8–9] шляхом застосування норм адміністративного права [13, с. 379].

Цікавими видаються погляди В. Колпакова, який зазначає, що держава за допомогою адміністративно-правових норм впливає на суспільні відносини, перетворюючи їх на адміністративно-правові відносини, тобто здійснює адміністративно-правове регулювання [14, с. 51]. Однак аналіз такої дефініції дає змогу вважати, що В. Колпаков придержується загальноприйнятих поглядів щодо тлумачення дефінітивної складової адміністративно-правового регулювання.

Таким чином, розглянувши трактування категорії «адміністративно-правове регулювання» можна зробити висновок, що в наукових колах можна виокремити два концептуальні підходи до розуміння адміністративно-правового регулювання. Прихильники першого з них поділяють позицію, відповідно до якої адміністративно-правове регулювання є різновидом правового регулювання та цілеспрямованим впливом норм адміністративного права на суспільні відносини з метою забезпечення прав і законних інтересів лю-

дини й громадянина. Зміст другого підходу зводиться до розуміння під адміністративно-правовим регулюванням імперативно-нормативного впорядкування суспільних відносин з метою забезпечення інтересів держави. На нашу думку, кожен з наведених підходів є правильним, однак водночас вони містять дискусійні аспекти. З огляду на це вважаємо, що доцільно розглядати адміністративно-правове регулювання у контексті сфери протидії булінгу в певному симбіозі, оскільки воно, з одного боку, має адміністративний, владно-управлінський характер, а з іншого – спрямований на реалізацію забезпечення прав, свобод і законних інтересів людини та громадянина.

Науковці виокремлюють характерні риси адміністративно-правового регулювання. Так, Ю. Козаченко виокремлює такі ознаки, які властиві адміністративно-правовому регулюванню будь-якої сфери суспільного життя: 1) здійснюється суб'єктами владних повноважень; 2) у результаті втілюються в життя норми адміністративного права; 3) сприяє формуванню системи адміністративно-правових засобів, які забезпечують ефективність адміністративно-правового регулювання; 4) має організаційний характер – за допомогою адміністративно-правового регулювання відносини між суб'єктами суспільних відносин набувають певної форми; 5) має цілеспрямований характер: спрямоване на досягнення певної мети; 6) має конкретний характер: пов'язане з реальними відносинами [15, с. 58–59].

Наведені ознаки певною мірою розкривають особливості адміністративно-правового регулювання будь-якої сфери суспільного життя. Для підтвердження вказаного доцільно розглянути деякі дефініції адміністративно-правового регулювання в окремих сферах.

Так, І. Миронець вважає, що адміністративно-правове регулювання – це цілеспрямований, впорядковувальний, управлінський вплив держави на суспільні відносини в будівництві, межі та сутність якого зумовлені особливостями будівельних відносин як комплексної, технологічно складної, багатосуб'єктної та залежної від зовнішніх факторів системи [16, с. 16–17].

Водночас Ю. Пирожкова визначає, що адміністративно-правове регулювання автомобілебудування – це впорядковувальний цілеспрямований вплив держави на суспільні відносини в сфері організації та функціонування автомобілебудівної промисловості, межі та сутність якого зумовлені міжгалузевим характером автомобілебудування, та який полягає в організації ефективної діяльності автомобілебудівної промисловості й контролю за її розвитком [17, с. 15].

О. Паровишник під адміністративно-правовим регулюванням у сфері забезпечення прав інвалідів пропонує розуміти цілеспрямований владно-організаційний вплив уповноважених державою суб'єктів у межах їхньої компетенції на впорядкування суспільних відносин у зазначеній сфері, створення умов для безперешкодної реалізації прав інвалідів, їх гарантування, захист і охорону [18, с. 18].

Наведені дефініції підтверджують тезу про те, що кожна з вищевказаних особливостей тим або іншим чином відображена в конкретизованому адміністративно-правовому регулюванні окремої сфери або галузі життєдіяльності. Відповідно сфера протидії булінгу не є винятком.

Таким чином, на основі вищевикладеного можна зробити висновок, що адміністративно-правове регулювання у сфері протидії булінгу – це цілеспрямований, впорядковано-організаційний, системний, владно-управлінський вплив держави в особі уповноважених суб'єктів на суспільні відносини, які виникають у навчальному (освітньому) середовищі між їхніми учасниками, який здійснюється шляхом реалізації адміністративно-правових норм з метою забезпечення прав, свобод та законних інтересів людини та громадянина, зокрема учасників цього навчального середовища, та спрямований на протидію (мінімізацію, а надалі – й ліквідацію) соціально негативного явища – булінгу.

Висновки. Отже, в сучасній юридичній літературі відсутні профільні наукові розробки, присвячені адміністративно-правовому регулюванню у сфері протидії булінгу в Україні. Перш за все, це обумовлено інноваційністю цього явища як соціально негативного, вчинення якого передбачає притягнення винних осіб до юридичної відповідальності (а саме – адміністративної), тобто відсутність юридичної відповідальності за вчинення булінгу в Україні на законодавчому рівні. У зв'язку з цим, урахувавши дедуктивний метод, розкриття досліджуваної тематики можливе шляхом аналізу таких правових категорій, як «правове регулювання», «правовий вплив» та «адміністративно-правове регулювання», які дали змогу сформулювати та виокремити авторське бачення дефініції адміністративно-правового регулювання у сфері протидії булінгу.

Список використаних джерел

1. Миськевич Т. Регулювання проблеми булінгу на законодавчому рівні: перші кроки України та світовий досвід. *Громадська думка про правотворення*. 2019. № 1 (166). С. 18–22. URL : <http://nbuviap.gov.ua/images/dumka/2019/1.pdf> (дата звернення: 24.05.2020)
2. Алексеев С. Теория права. Москва : Бек, 1993. 224 с.
3. Рабінович П. Основи загальної теорії права та держави : навч. посібник. Вид. 9-е, зі змін. Львів : Край, 2007. 188 с.
4. Голосніченко І. Попередження корисливих проступків засобами адміністративного права. Київ : Вища школа, 1991. 207 с.
5. Общая теория государства и права : Академический курс : в 2 т. Т. 2 : Теория права ; под ред. М. Марченко. Москва : Зерцало, 1998. 656 с.
6. Шопіна І. Щодо концептуальних підходів до визначення поняття правового регулювання. *Форум права*. 2011. № 2. С. 1055–1061.
7. Мельник О. Правове регулювання та шляхи підвищення його ефективності : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.01. Київ, 2004. 208 с.
8. Козлов Ю. Административное право : учебник. Москва, 2005. 554 с.
9. Адміністративне право України : підручник ; за заг. ред. Ю. Битяка, В. Гарашука, В. Зуй. Харків : Право, 2010. 624 с.
10. Загальна теорія держави і права : підручник для студ. юрид. спеціальностей вузів / ред. М. Цвік. Харків : Право, 2009. 584 с.
11. Скакун О. Теорія держави і права : підручник. Харків : Консум, 2001. 656 с.
12. Галіцина Н. Адміністративно-правові засади процедури створення та функціонування товариств з обмеженою відповідальністю в Україні : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07. Запоріжжя, 2010. 20 с.
13. Тихомиров Ю. Курс административного права и процесса. Москва : Юринформцентр, 1998. 798 с.
14. Колпаков В. Адміністративне право України : підручник. Київ : Юрінком Інтер, 1999. 736 с.
15. Козаченко Ю. Адміністративно-правове регулювання забезпечення прав пацієнта в Україні : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07. Харків, 2016. 210 с.
16. Миронець І. Адміністративно-правове регулювання будівельної діяльності в Україні : дис. канд. юрид. наук : 12.00.07. Київ, 2012. 235 с.
17. Пирожкова Ю. Адміністративно-правове регулювання у сфері автомобілебудування в Україні : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07. Ірпінь, 2007. 22 с.
18. Паровишник О. Адміністративно-правове регулювання в сфері забезпечення прав інвалідів : дис. ... канд. юр. наук : 12.00.07. Харків, 2017. 231 с.

References

1. Myskevich, T. (2019). Rehuliuвання problemy bulinhu na zakonodavchomu rivni: pershi kroky Ukrainy ta svitovyi dosvid [Regulating the problem of bullying at the legislative level: the first steps of Ukraine and world experience]. *Hromadska dumka pro pravotvorennia - Public opinion on lawmaking*, 1 (166), 18-22. Retrieved from <http://nbuviap.gov.ua/images/dumka/2019/1.pdf> [in Ukrainian].
2. Alekseev, S. (1993). *Teoriya prava [Theory of law]*. Moscow: Beck [in Russian].
3. Rabinovich, P. (2007). *Osnovy zahalnoi teorii prava ta derzhavy: navch. posibnyk [Fundamentals of the general theory of law and the state: textbook]*. 9th edition. Lviv: Krai [in Ukrainian].
4. Golosnichenko, I. (1991). *Poperedzhennia koryslyvykh prostupkiv zasobamy administratyvnoho prava [Prevention of mercenary misdemeanors by means of administrative law]*. Kyiv: Vyscha shkola [in Ukrainian].
5. Marchenko M. (ed.). (1998). *Obshchaia teoriya hosudarstva y prava: Akademicheskyi kurs : v 2 t. T. 2: Teoriya prava [General theory of state and law: Academic course. (Volume 2: Theory of Law)]*. Moskva: Zertsalo [in Russian].
6. Shopina, I. (2011). Shchodo kontseptualnykh pidkhodiv do vyznachennia poniattia pravovoho rehuliuвання [Regarding conceptual approaches to defining the concept of legal regulation]. *Forum prava – Law Forum*, 2, 1055-1061 [in Ukrainian].
7. Melnik, O. (2004). *Pravove rehuliuвання ta shliakhy pidvyshchennia yoho efektyvnosti [Legal regulation and ways to increase its efficiency]*. Candidate's thesis. Kiev [in Ukrainian].

8. Kozlov, Y. (2005). *Admynystratyvnoe pravo: uchebnyk [Administrative law: textbook]*. Moskva [in Russian].
9. Bityak, Yu., Garashchuk V. & Zui V. (eds) (2010). *Administratyvne pravo Ukrainy: Pidruchnyk [Administrative Law of Ukraine: Textbook]*. Kharkiv: Pravo [in Ukrainian].
10. Tsvik, M. (2009). *Zahalna teoriia derzhavy i prava: Pidruchnyk dlia studentiv yurydychnykh spetsialnosteri vuziv [General theory of state and law: A textbook for law students]*. Kharkiv: Pravo [in Ukrainian].
11. Skakun, O. (2001). *Teoriia derzhavy i prava: pidruchnyk [Theory of State and Law: a textbook]*. Kharkiv: Konsum [in Ukrainian].
12. Galitsina, N. (2010). *Administratyvno-pravovi zasady protsedury stvorennia ta funktsionuvannia tovarystv z obmezhenoiu vidpovidalnistiu v Ukraini [Administrative and legal principles of the procedure for the establishment and operation of limited liability companies in Ukraine]*. Extended abstract of candidate's thesis. Zaporizhzhia [in Ukrainian].
13. Tikhomirov, Y. (1998). *Kurs admynystratyvnoho prava y protsesa. Moskva [Course in Administrative Law and Process]*. Moskva: Yurinformtsentr [in Russian].
14. Kolpakov, V. (1999). *Administratyvne pravo Ukrainy: pidruchnyk [Administrative law of Ukraine: textbook]*. Kyiv: Yurinkom Inter [in Ukrainian].
15. Kozachenko, Yu. (2016). *Administratyvno-pravove rehuliuвання zabezpechennia prav patsienta v Ukraini [Administrative and legal regulation of ensuring the rights of the patient in Ukraine]*. Extended abstract of candidate's thesis. Kharkiv [in Ukrainian].
16. Myronets, I. (2012). *Administratyvno-pravove rehuliuвання budivelnoi diialnosti v Ukraini [Administrative and legal regulation of construction activities in Ukraine]*. Extended abstract of candidate's thesis. Kyiv [in Ukrainian].
17. Pirozhkova, Yu. (2007). *Administratyvno-pravove rehuliuвання u sferi avtomobilebuduvannia v Ukraini [Administrative and legal regulation in the field of automotive industry in Ukraine]*. Extended abstract of candidate's thesis. Irpin [in Ukrainian].
18. Parovishnik, O. (2017). *Administratyvno-pravove rehuliuвання v sferi zabezpechennia prav invalidiv [Administrative and legal regulation in the field of ensuring the rights of persons with disabilities]*. Extended abstract of candidate's thesis. Kharkiv [in Ukrainian].

Стаття надійшла до редакції 04.06.2020.